

Asiatisk perspektiv

AV NOTTO R. THELLE

Med denne spalten innfører vi en ny tradisjon i tidsskriftet. Leserne er vant til artikler som behandler sentrale tema innen misjonsforskningen: teologisk analyse og refleksjon, historie, eksegese, samfunnsanalyse. Ofte har vi snakket om behovet for mer aktuell orientering og kommentarstoff, men det er blitt litt tilfeldig hva som er kommet med.

Hovedtyngden av stoffet vil fremdeles bli artikler som før, men vi vil gjøre et lite forsøk på en mer bevisst aktuell orientering på forskjellige områder. I første omgang planlegger vi en årlig syklus med fire hovedperspektiver: asiatisk perspektiv, afrikansk perspektiv, latin-amerikansk perspektiv og misjon og økumenikk. Foruten undertegnede som åpner serien denne gangen med asiatisk perspektiv, har følgende lovet å ta ansvar for de nevnte områdene: Kjetil Aano, NMS-misjonær på Madagaskar (afrikansk perspektiv), Kjell Nordstokke, tidligere NMS-misjonær i Brasil, nå forskningsstipendiat i NAVF med frigjøringssteologi som hovedområde (latin-amerikansk perspektiv), Ola Tjørhom, for tiden leder av Nordiska Ekumeniska Institutet i Uppsala (misjon og økumenikk). Tanken er ikke å gi dekkende orientering om det som skjer på de forskjellige områdene, men å gi forfatterne frihet til å kommentere og orientere om enkelthendelser, opplevelser og tendenser som kan være av allmenn interesse. Hvis det også kan trekke leserne med i en aktiv diskusjon og kommentar, ville det være ideelt. Våre spalter er åpne for aktivt engasjement både som lesere og skribenter.

Hva er egentlig Østen?

Det kan være grunn til å spørre hva et asiatisk perspektiv egentlig betyr. Det ser ut til å forutsette at Asia er en enhet, et samlet kontinent med en noenlunde enhetlig kultur og historie. På kartet fremtrer Asia som en samlet landmasse, et kjempekontinent med lille Europa som en utvekst på den ene siden og et mylder av øyer i havet på den andre. Asia fins som begrep, som en geografisk betegnelse, som et slagord, som en myte. Men er det ikke en illusjon å tenke at Asia er en enhet? Et annet begrep vi ofte bruker, er Østen. Øst er Øst og Vest er Vest, og de vil aldri møtes, sier Kipling. Gir det egentlig noen mening å tale om Østen?

På hjemveien fra Japan besøkte vi en gang Midt-Østen. Det var en merkelig opplevelse. For med våre år i Japan opplevde vi Midt-Østen som «nesten hjemme». På tross av alle kulturforskjeller, var det noe med stemningen og maten og menneskelige relasjoner som

lå nærmere våre europeiske tradisjoner enn de japanske vi etterhvert hadde vent oss til. Det er mange grunner til å se på Midt-Østen som nærmere den vestlige sivilisasjon enn resten av Asia, slik våre standardbegreper legger opp til.

Men resten av Østen da? Det Fjerne Østen? Det er selvsagt mye som samler, både i religion, historie og kultur. Men det presses altfor fort inn i våre trange rammer. Jeg ble en gang anmodet av misjonen om å akseptere å bli overflyttet fra Japan til Hong Kong. Et akutt personalbehov fikk misjonens ledelse til å falle for illusjonen om at det var ganske enkelt å flytte fra Kyoto til Hong Kong. Det var jo Det Fjerne Østen, mente de. Jeg hadde brukt år på å lære språk og var begynt å få en viss innsikt i Japans kulturelle rikdom og mangfold. Hvorfor skulle jeg omplantes til en helt annen verden? Da jeg forklarte at det ville være et langt større sprang enn å flytte fra Moskva til Madrid, begynte det å demre for dem at Østen kanskje ikke var så enhetlig som sporadiske besøk hadde fått dem til å tro.

Likevel taler vi altså om Østens kultur, Østens tenkesett. I skrivende stund forbereder jeg et foredrag om Østens livsførsel som utfordring til Vesten. Jeg har akseptert temaet og skulle ikke klage, men duverden for noen halsbrekkende forenklinger vi gjør oss skyldige i. Hvis livsfølelse er det egentlig vi tenker på? Er det japanske forretningsmenn på børsen i Tokyo eller de utstøtte minoritetene i japanske storbyslummer? Er det de buddhistiske munkene som alltid dukker opp med sine trommer i fredsdemonstrasjoner og atomprotester eller den store majoritet av buddhister som tilpasser seg hvilket som helst regime i lydlig tilpasning? Er det den kinesiske livsfølelsen som oppleves som harmonien mellom *yang* og *yin*, maskulint og feminint, himmel og jord, positive og negative krefter, eller er det den harmonien som utkrystalliseres i en hierarkisk og vertikal samfunnsstruktur som fastlåser folks roller i overordnings- og underordningsroller: fyrste og folk, foreldre og barn, eldre bror og yngre bror, mann og kvinne? Taler vi om livsfølelsen til Gandhi – Østens store profet som samlet massene til motstand, inspirert av reformhinduisme og en del kristendom – eller er det livsfølelsen til den ortodokse hinduen som myrdet ham? Er det de indiske brahminenes livsfølelse eller de kasteløses? De deler kanskje visse grunnleggende tanker om karma og sjelevandring, men det som for den ene blir en tilfredsstillende forklaring på menneskets skjebne og befester hans overlegenhet,

kan for den andre føre til lammende resignasjon og håpløshet og sementere et umenneskelig samfunnssystem. Er det den samme livsfølelsen som har gjort store deler av Asia til kommunistiske bastioner og andre deler til kapitalismens høyborger? Hvilket Østen er det vi taler om: Kina, Indonesia, Pakistan, India, Japan, Vietnam, eller Filippinene?

Denne lange katalog av spørsmål har ikke bare retorisk interesse. De er ment som en påminnelse om våre håpløse forenklinger. Det er latterlig å tale om Østen som en enhet. Østen fins ikke. Det er en mental konstruksjon, en hån mot mangfoldet, en modell vi presser inn på virkeligheten. Like lite som Vesten fins som en enhetlig sivilisasjon, like lite fins det noe Østen.

Perspektiv fra Asia vil derfor ikke ha noe samlet perspektiv. Det vil ta preg av enkeltsakene som kommenteres, og det vil variere med utsiktspunkt og geografisk posisjon: Korea, Japan, Indonesia, India, Kina.

Et par små innrømmelser skal likevel gjøres for ikke å ende i altfor stor ensidighet. For det første, når vi trekker frem de store linjer og historiske og religiøse fellestrekk, er det selvsagt mye som binder Asia eller deler av Asia sammen til naturlige enheter. For det andre, i forhold til kristen misjon, og ikke minst i forhold til hele vår egen historie kan det være aktuelt og meningsfylt å se Asia som en enhet, rett og slett fordi våre forestillinger og våre handlinger har gjort Asia til et hele.

I misjonssammenheng ble Asia betraktet som et hele, som en del av den ikke-kristne verden, som misjonsmark på linje med Afrika og Latin-Amerika. I vår felles europeiske historie – i den grad den er felles – var Østen, sammen med resten av den «fargede» verden objekt for politisk og økonomisk ekspansjon og utbytting. Og fremdeles innlemmer vi det meste av Asia som en del av Den tredje verden. Ikke bare vi, men asiatene selv taler om en asiatisk teologi og produserer bøker om hva asiatiske teologer tenker. Selv om det faktisk er et stort mangfold av teologiske anliggender, er det altså noe som er felles. De forenes i behovet for å frigjøre seg fra teologisk dominans fra europeiske og amerikanske læremestere, og i bevisstheten om at deres teologi(er) må formes i det spenningsfylte møtet mellom det bibelske budskap og de tradisjoner og politiske konstellasjoner som nå former det samfunn troen skal utfolde seg i. I en viss forstand eksisterer altså Asia.

Asiatisk teologi og religion: Tambaram 1938–1988

For velorienterte misjonsfolk er Tambaram–1938 ikke bare et stikkord for Det internasjonale misjonsråds tredje verdenskonferanse i Tambaram vest for Madras, men står for et avgjørende misjonsteologisk oppgjør med store konsekvenser. På den ene siden sto konservative misjonskretser som – med hollenderen Hendrik Kraemer som hovedtalsmann – hevdet at evangeliet sto i motsetning til all religion. Og på den andre siden sto en rekke kirke- og misjonsledere som mente at Gud på en eller annen måte hadde med verdens religioner å gjøre og at kristentroen måtte ta dem på alvor som vitnesbyrd om Guds nærvær i historien. Fra norsk side ble disse tankene fremmet i Tambaram av Karl Ludvig Reichelt, som her sto sammen med en rekke asiatiske kirkeledere, ikke minst fra India.

I januar ble Tambaram-møtet feiret med et stort 50-årsjubileum ved Madras Christian College hvor den opprinnelige konferansen ble holdt, i samarbeid med Kirkenes Verdensråd og Det indiske kirkeråd. Jeg skal ikke her gå i detaljer om foredrag og festligheter, bare antyde noen av de spenningene som kom til uttrykk i synet på andre religioner. (De som er interessert i en lengre rapport henvises til min «innsikt»-artikkel i Vårt Land 20.2.88. Forøvrig regner vi med å ta opp trådene i en bredere diskusjon av forholdet mellom kristendommen og andre religioner i et senere spesialnummer av NOTM.)

Spenningen i synet på andre religioner kom ikke minst til uttrykk i to av jubileumsforedragene, det ene holdt av den mangeårige biskop i Den syndiske kirke, Leslie Newbegin, det andre av den tidligere leder av Kirkenes Verdensråds Dialogseksjon, Stanley Samartha.

Newbegins jubileumspreken var preget av en nokså ensidig positiv vurdering av Tambaram-møtet, som han tolket som et gjennombrudd for en ny misjonstenkning. Tambaram markerte at Vesten ikke lenger var kristenhetens sentrum. I motsetning til de tidligere internasjonale misjonskonferansene, var det for første gang et flertall av delegater fra andre verdensdeler enn Europa og Nord-Amerika. For det andre var det en ny bevissthet om at det var de nasjonale kirkene i Asia og Afrika og Latin-Amerika – og *ikke* de vestlige misjonsselskapene – som hadde ansvaret for evangeliseringen på disse kontinentene. For det tredje, med den vekt Tambaram-møtet la på teologisk utdannelse, begynte den prosess som førte til

bevisste forsøk på å tolke Kristus i den stedegne kultursammenheng. Sist, men ikke minst. Newbegin tolket Kraemers negative holdning til religionene først og fremst som en avvisning av det *europæiske* religionsblanderi, hvor Gud og konge, kirke og folk, kristendom og nasjonalisme gjennom en lang historie hadde inngått uhellige allianser. Bakgrunnen for dette var selvsagt den europeiske fascisme og nazisme som hadde trengt langt inn i kirkene og i teologien. «For oss som levde dengang var det en fantastisk frigjøring å oppdage at vi ikke behøvde å være kapellaner for den europeiske sivilisasjon, men var frigjort til å forkynde evangeliet», hevdet Newbegin.

Det var ingen tvil om at dette var et viktig poeng, ikke minst på bakgrunn av den barthianske teologi som Kraemer var et produkt av. Men ikke minst hos de indiske deltakerne merket man en tydelig uro. Hadde ikke Newbegin oversett de negative konsekvensene av Kraemers tale om et radikalt brudd mellom kristendommen og religionene?

Svaret ble markert ganske klart i Samarthas foredrag om utfordringen fra Tambaram. På bakgrunn av en beskrivelse av situasjonen i Europa omkring 1938 slo han uttrykkelig fast at det ikke hadde vært Østens religioner som fremtrådte som kristendommens fiender, men Vestens egne totalitære ideologier. Dessverre, hevdet han, hadde Kraemers ensidige avvisning av andre religioner gjort kristendommen til et fremmedelement i Østen. «Resultatet av denne negative holdning har i årtier isolert kristne fra deres naboer som tilhører andre religioner, ikke minst i Asia, og har hindret samarbeid på mange områder», hevdet Samartha. Røstene fra Asia druknet i debatten på Tambaram, mange ble ikke engang nevnt i en fotnote i den fyldige syvbinds-rapporten fra konferansen.

Motsetningen i den teologiske vurdering av andre religioner kom enda mer markert til uttrykk på den konsultasjonen som fulgte Tambaram-jubiléet, arrangert av Kirkenes Verdensråds Kommisjon for verdensmisjon og evangelisering og Dialogseksjonen i fellesskap. Spørsmålsstillingen ble nok skjerpet av det faktum at konsultasjonen ble holdt i India, hvor det religiøse mangfold er så overveldende og hvor kirken representerer en liten minoritet. Hvordan skal kirken tolke sin rolle i forhold til den store majoritet av menneskeheten som aldri vil berøres av kristen misjon?

Det mest ytterliggående standpunkt ble fremmet av en rekke indiske teologer (både katolikker og protestanter) som hevdet at

selv om vi som kristne bekjenner Kristus som den enestående og avgjørende åpenbaring for oss, var dette ikke nødvendigvis noe som skulle gjøres gjeldende for tilhengere av andre religioner. Wilfred Cantwell Smith, tidligere India-misjonær og en av verdens ledende islam-eksperter, hevdet at kirken måtte gi slipp på sin drøm om å omvende mennesker som tilhører de store verdensreligionene. «Gud arbeider ikke bare gjennom kirken, men gjennom hele menneskeheten», hevdet han. «Vi utarmer oss selv og vår teologi om vi ikke tar på alvor Guds sendelse (missio) til oss alle gjennom alle religiøse tradisjoner, gjennom alle hans tjenere alle steder.»

Slike standpunkter ble av mange andre karakterisert som en utvannet humanisme. Biskop Newbegin, som kanskje deltok i sin siste store internasjonale økumeniske konferanse, følte seg tydeligvis tynget av situasjonens alvor og kom med følgende advarsel: «Det var i stor grad misjonsbevegelsen som førte til dannelsen av Kirkenes Verdensråd. Og det var misjonsbevegelsen som brakte kristne i nærkontakt med andre religioner. Hvis vår opplevelse av at vi tilhører en stor verdenskultur utvanner vår tro på Kristus som den ene Herre, tror jeg dette vil føre til den endelige oppløsning av verdensrådet.»

La det her likevel understrekes at selv om synspunktene sto svært langt fra hverandre, var det også en god del som samlet deltakerne. Først og fremst var det ingen tvil om at dialogen må være en del av kirkens væremåte. Dialog og vitnesbyrd og misjon hører sammen. Og selv de mest konservative deltakerne holdt fast ved troen på at Gud er virksom i hele verden og at dette har konsekvenser for vårt forhold til mennesker som tilhører andre religioner.

En asiats syn på Europamisjon

I misjonsdiskusjonen er vi vant til å ha synspunkter på misjon i ikke-vestlige land, og er – som et par av artiklene i denne utgaven av NOTM – også i ferd med å oppdage Europa som misjonskontinent. Men vi er kanskje ikke så vant til å få asiatiske og afrikanske synspunkter på hvordan misjon i Europa skulle utformes. Derfor gjengir vi noen av tankene til Raymond Fung fra Hong Kong, som arbeider i Kirkenes Verdensråds Kommisjon for verdensmisjon og evangelisering. Hans månedlige kommentarer i *A monthly letter on evangelism* berører ofte viktige problemer på en personlig og ufor-

mell måte. I desemberbrevet skriver han om Europamisjon ved å knytte sine tanker til liknelsen om den fortapte sønn og den hjemmeverende sønn, noe som også berøres i et intervju som vi sakser fra *Kirkeaktuelt* (november 1987):

- Evangelisering i Europa i dag bør ikke skje gjennom pågående utadrettet forkynnelse. Det viktigste er at kirkene omfavner alle dem som etter hvert innser at de har tilbedt falske guder.

- Over 90% av det norske folk er medlemmer i kirken. Det er et fantastisk utgangspunkt. Kirken bør begynne å tale til sine medlemmer som om de ønsker å være kristne, uansett hvor lite religiøst interessert de later til å være.

- Ta avstand fra oppfatningen om kristendom som en privatreligion. Når dere forkynner om Guds visjon for verden, må dere bruke ord som ikke bare forstås av en indre sirkel, men av alle som vil høre. Det store flertall av nominelle kirkemedlemmer må utfordres som om disse menneskene virkelig ønsker å følge Jesus, oppfordrer Raymond Fung. Han er ikke sikker på at såkalt «varme» kristne fellesskap makter å trekke nye inn i menigheten:

- Den store faren ved evangelisering i dag er at kristne i sin iver etter å vinne mennesker for Kristus, former sitt arbeid etter enkelte gruppers behov og stil. Ærlige forsøk på å skape varme kristne fellesskap ender ofte opp med at folk utenfor den aktive kjernen i menigheten støtes bort, hevder Raymond Fung.

- Flere og flere europeere oppdager falskheten ved guden mammon. Når disse bortkomne sønner og døtre begynner å lengte hjem, hvordan reagerer kirken da? Med skepsis, som den eldste sønnen (Luk. 15, 25ff.), eller omfavner man de som kommer uten spørsmål, slik faren gjorde? spør Fung.

Konkret har han denne utfordringen til de som ivrer for evangelisering i dag:

- Noen vil si at det store likegyldige flertall kirkemedlemmer er nyhedninger. Jeg tror heller vi skal møte dem som om deres kirke-medlemskap er alvorlig ment. Snakk til dem som om de er kristne, som om de bryr seg om Jesu omsorg, som om de vil følge Kristus. Kanskje noen vil oppdage sin navnekristendom og ta imot kallet til å bli disipler.

Sydøst-asiatisk perspektiv på Japan

La meg avslutte denne revyen med å formidle noen tanker en kristen fra Thailand har om Japan, for dermed å understreke det asiatiske mangfold og den indre spenningen mellom enkelte land i Asia. Slik skriver S. Sivaraksa, leder av Asian Cultural Forum on Development i *Asian Action* (klippet fra *Japan Christian Quarterly*, Summer 1987):

«I Sydøst-Asia føler vi at Japan handler på uønskede måter. Samtidig misunner vi landet som ikke bare kunne etterlikne Vesten, men er blitt dens likemann eller endog overlegen, økonomisk, sosialt og teknologisk.

Men dypt nede føler vi at Japan fremdeles beundrer Vesten og ser ned på oss. Underbevisst mener Japan at vi er halvveis barbarer som skånselløst kan utnyttes.

Japan har handelsforbindelser i forhold til de fleste land, men i Sydøst-Asia utnytter landet vår billige arbeidskraft og eksporterer sin forurensning til oss.

Våre skoger og jungel forsvinner ikke bare for å tjene Japans interesser, men Japan spiller en fremtredende rolle i vår økologiske ødeleggelse.

Japansk turisme er smakløs og beryktet overalt, men hos oss og i Filippinene kommer sex-turismen som ekstra salt i sårene.»

Sivaraksa har også positive kommentarer om japanere som tenker annerledes og utfordrer dem til å medvirke til nye holdninger:

«Uten virkelige venner vil Japan trenge fryktelige våpen og militære styrker for å beskytte sine interesser, med stor fare for seg selv. Denne gangen vil det bli verre enn den annen verdenskrig. Men Japan kan fremdeles sakne farten, ved ikke å tenke STORT men SMÅTT, ved å tenke i mennesker og på oss som mennesker – som ikke er forskjellige fra dere (japanere)...

Japan må våkne fra den vestlige materialismen og vende tilbake til en høyverdigg østlig spiritualitet, som landet i lange tider var en del av. Jeg håper Japans fornyelse er mulig. I så fall vil vi virkelig være i den samme familien – ikke i hat til Vesten, men (heller) ikke blendet av Vestens materialisme.

Da vil Japan ikke bare være en økonomisk stormakt, men være en rettferdig makt med venner i Sydøst-Asia og langt videre.»

Asian perspective

The article is the first in a yearly cycle of reviews that will present aspects of Christian mission from various perspectives: Asian, African, Latin-American, and ecumenical.

The present review raises the basic question whether or to what degree it is possible to regard Asia (or the East) as a cultural unit. It seems necessary to revise our simple models and discover that Asia, in spite of unifying elements, includes a multitude of traditions and cultures. The review also includes a report of the recent celebration of the fiftieth anniversary of the Tambaram meeting and the follow-up WCC consultation on Christianity and other faiths, an Asian view on mission in Europe, and a Thai evaluation of Japan.